Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1923 kl. 6 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i lagen om skyddskoppympning, avseende medgivande i vissa fall av undantag från ympningsplikten.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionen nr 115 i första kammaren av herrar *A. Björkman*, *P. A. Bergström* och *Rosén* samt motionen nr 145 i andra kammaren av herrar *Knutsson*, *Bäckström*, *Blomquist*, fru *Thüring*, herrar *Lindberg*, *Svensson* i Skönsberg, *Hage*, *Höglund*, *Olsson* i Labbemåla, *Holmberg*, *Brännberg* och *Svensson* i Grönvik.

I motionerna, vilka äro lika lydande, har anhållits, att riksdagen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t om förslag till riksdagen om sådan ändring av lagen om skyddskoppympning, att för föräldrar och målsmän, som kommit till en allvarlig och grundad uppfattning om skyddskoppympningens skadlighet för deras barns hälsa, möjlighet måtte beredas att, efter inför hälsovårdsmyndighet på heder och samvete avgiven förklaring i detta avseende, utan besvärligt eller kostsamt förfarande beviljas undantag från ympningsplikten.

Beträffande de skäl, som av motionärerna anförts till stöd för berörda anhållan, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionerna. Den däri omnämnda petitionen, vilken undertecknats med tillhopa 41,856 namn, innehåller en till regeringen och riksdagen riktad framställning om att vaccinationstvånget måtte omedelbart mildras så, att varje svensk

medborgare måtte erhålla frihet att själv bestämma över sin och sina barns vaccinering.

Över motionerna har utskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt yttrande av medicinalstyrelsen. Det yttrande, som med anledning härav inkommit, finnes fogat såsom bilaga vid detta utlåtande. Av yttrandets innehåll framgår, att medicinalstyrelsen på det bestämdaste avstyrkt en ändring i lagen om skyddskoppympningen uti det i motionerna avsedda hänseendet.

Redogörelse för lagens huvudsakliga innehåll.

De bestämmelser i gällande lag om skyddskoppympning av den 2 juni 1916, vilka avses med motionärernas ändringsyrkande, återfinnas i 5 § 3 momentet i lagen.

Innan utskottet redogör för innehållet i berörda lagrum, anser sig utskottet böra såsom bakgrund för bedömandet av det i motionen väckta spörsmålet erinra om de i övrigt i lagen innefattade bestämmelser, vilka hava avseende å däri föreskriven ympningsplikt. Varje barn skall enligt 2 § undergå skyddskoppympning senast under det kalenderår, då det fyller 6 år. Visar sig vid den efterföljande besiktningen, att skyddskoppympningen icke slagit an, skall ympningen upprepas sist inom ett år från den förra ympningen. Slår ympningen ej heller då an, anses vederbörlig skyddskoppympning ändock hava ägt rum. Förutom barn åligger ympningsplikt manskap och värnpliktiga vid hären och marinen, å tvångsarbetsanstalt intagna personer samt till riket inkommande utlänningar, om det finnes anledning befara, att genom dessa smittkoppsjukdom kan införas i riket. Vid inträffad eller hotande smittkoppsepidemi kan därjämte jämlikt 4 § ympningsplikt av vederbörande länsstyrelse påbjudas i den omfattning, som finnes erforderlig. Förnyad ympning är föreskriven för vissa grupper av personer, som genom sitt arbete kunna komma att särskilt utsättas för smitta, såsom sjöfolk samt blivande läkare, sjukvårdspersonal och barnmorskor m. fl. Från skyddskoppymning skall enligt 5 § 2 momentet den undantagas, som till följd av sjukdom eller sjukdomsanlag eller allmän svaghet synes kunna komma att erhålla men av ympningen. Undantagandet, som vart av de senare åren medgivits för ett 500-tal barn, gäller för ett år i sänder. Från förnyad ympning är den fritagen, som tre gånger eller någon gång efter början av de närmast föregående fem kalenderåren här i riket undergått vederbörlig skyddskoppympning.

Ytterligare må här i ovan angivna syfte erinras om följande bestämmelser i lagen: Skyddskoppympning må verkställas endast av läkare

eller, i vissa undantagsfall, av medicine kandidat, som undergått föreskriven kurs i skyddskoppympning. Ympningen skall ske med animalt ympämne (animal vaccin). Endast i händelse sådan vaccin vid något enstaka undantagstillfälle ej skulle stå till buds i tillräcklig mängd, äger efter förordnande av medicinalstyrelsen och särskilt medgivande av den ympningspliktige eller dennes målsman ympning ske jämväl enligt den äldre metoden med ympämne från arm till arm (humaniserat ympämne). Den offentliga skyddskoppympningen är avgiftsfri för den ympade. Om ympning å förut icke ympad person skall anteckning göras i vederbörande församlingsbok. I allmän eller enskild skola eller läro- eller uppfostringsanstalt må ej till undervisning eller vård mottagas lärjunge, som icke undergått skyddskoppympning eller på grund av 5 § är därifrån undantagen, dock att lärjunge ej må förmenas inträde i folkskola eller abnorm-skolor eller anstalter på grund därav att han icke undergått skyddskoppympning. Kontrollen om verkställd skyddskoppympning för barn är knuten till deras inträde i skolåldern. Föräldrar eller andra, som hava vård om barn, vilka ej undergått skyddskoppympning, skola inom en månad, efter det att barnen intagits i skolan, av skolrådet anmanas ombesörja, att sådan ympning inom en månad efter anmaningen verkställes. Fullgöres ej dylik anmaning, har hälsovårdsmyndigheten att övervaka, att ifrågavarande barn befordras till skyddskoppympning. Underlåter någon, som är ansvarig för fullgörandet av den i 2 § omförmälda ympningsplikt, att uppfylla vad honom sålunda åligger, äger enligt 21 § hälsovårdsmyndigheten att medelst föreläggande av viten, som tillhopa ej må överstiga 20 kronor, tillhålla den försumlige att fullgöra sin skyldighet. Sker så ej ändock, äger vederbörande länsstyrelse att vid förhöjda viten göra enahanda föreläggande. Underlåter någon att fullgöra enligt 4 § ålagd ympningsplikt, straffes han med böter.

Innehållet i det med motionerna avsedda lagrummet.

Enligt det med motionerna avsedda 3 momentet av lagens 5 § kan undantagande från ympning av barn enligt 2 § på ansökan beviljas, därest den, som är ansvarig för barnets befordran till ympning, hyser farhåga för att ympningen skall för barnet medföra ohälsa, som ej är blott tillfällig, och det tillika med hänsyn till av sökanden förebragta omständigheter måste antagas, att sådan farhåga har sin grund i personlig erfarenhet om något fall av dylik ohälsa, som inträffat i samband med ympning av barn. Skriftlig ansökan om nu avsett undantagande från ympning skall göras hos medicinalstyrelsen senast under det kalenderår, då barnet fyller 5 år. Innan ansökning göres, åligger det sökanden att

personligen inställa sig i Stockholm inför överståthållarämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet hos landsfiskalen i orten samt förebringa utredning angående skälen för sina betänkligheter mot ympningen. Sökanden har att vid sin ansökan foga utdrag av det protokoll, som skall föras över vad vid sökandens inställelse förekommit. Finner medicinalstyrelsen vid prövning av ansökning, som rätteligen skett, sådana skäl icke vara förebragta, att undantagande från ympning må meddelas, har styrelsen att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Den hittillsvarande tillämpningen av det med motionerna avsedda lagrummet.

Av den redogörelse, som uti en i medicinalstyrelsens yttrande intagen promemoria lämnats angående de under åren 1917—1922 ingivna ansökningar om undantagande från ympning jämlikt bestämmelserna i 3 momentet av § 5 i lagen, framgår:

att antalet dylika ansökningar under sagda år utgjort respektive 39, 16, 13, 42, 27 och 13 eller för hela sexårsperioden tillhopa 150;

att medicinalstyrelsen icke i något av fallen ansett sådana skäl vara förebragta, att undantagande från ympning enligt det ifrågavarande lagrummet kunnat av styrelsen meddelas; samt

att Kungl. Maj:t i sex av fallen, därav tre inkommit år 1917 och ett vart av åren 1919, 1920 och 1921, bifallit de gjorda framställningarna.

Motion II: 120 vid 1920 års riksdag.

Om vidgad rätt till undantagande från ympning av barn enligt 2 § utöver vad som gäller jämlikt 3 momentet av 5 § enligt detta lagrums nuvarande lydelse har förslag jämväl tidigare inom riksdagen motionsvis väckts.

I en vid 1920 års riksdag inom andra kammaren väckt motion nr 120 påyrkade nämligen herrar Sandberg, Jansson i Edsbäcken, Torgén, Bergström i Bäckland, Andersson i Milsmaden, Igel och Mossberg, med instämmande i motionens syfte av herrar Wikström, Lundström, Holmner och Olsson i See, bl. a. sådan ändring i förevarande lag, att vid utkrävande av vaccinations- och revaccinationspliktens fullgörande mycket större hänsyn komme att tagas till den vaccinationspliktiges samvetsbetänkligheter och övertygelse, och att formerna för hans påyrkade befrielse betydligt förenklades. I sådant syfte föreslogo motionärerna följande ändrade avfattning av 3 momentet av lagens 5 §:

»Befrielse från ympningsplikt må lämnas den, som på heder och samvete inför vederbörande hälsovårdsmyndighet skriftligen försäkrar sig hysa betänklig-

heter mot vaccinationen på grund av därmed förenad risk för såväl den enskildes som släktets hälsa, i vilket fall fader, moder eller målsman äger föra talan för sin myndling.

Intyg över erhållen befrielse lämnas sökanden av hälsovårdsmyndighetens ordförande enligt taxa, som bestämmes av hälsovårdsmyndighetens ordförande eller av Konungens befallningshavande.

Befrielse, som ovan nämnts, medgives dock ej för person, som vistas inom område, för vilket Konungens befallningshavande eller vederbörande chef enligt § 4 må hava påbjudit allmän vaccination, så framt ej denna person på ett av vederbörande hälsovårdsmyndighet godkänt sätt vidtager de försiktighetsåtgärder mot smittans ådragande och spridande, som densamma finner för gott att förordna».

Enligt hemställan av utskottet föranledde motionen ingen riksdagens åtgärd. I sitt över densamma avgivna utlåtande nr 20 förklarade emellertid utskottet med hänsyn till det fåtal befrielser från ympning, som sedan lagens tillkomst beviljats, att en bristande överensstämmelse rådde mellan avsikten med samvetsklausulens införande i lagstiftningen och dennas verkningar, varför utskottet ville uttala förhoppningen, att en sådan överensstämmelse måtte kunna åstadkommas genom det sätt, varpå den omnämnda klausulen i framtiden tillämpades.

Detta uttalande, som ej föranledde någon erinran, synes emellertid icke hava åstadkommit någon ändring i praxis beträffande beviljande av befrielse jämlikt ifrågavarande klausul, då, enligt vad ovan nämnts, befrielse därefter meddelats i allenast två fall, inkomma det ena år 1920 och det andra år 1921.

Då frågan om bristande effektivitet hos den s. k. samvetsklausulen nu ånyo bragts under riksdagens bedömande, anser sig utskottet böra för frågans närmare belysande lämna en redogörelse för förarbetena till lagrummet i fråga.

1915 års lagförslag i ämnet.

I det förslag till lag om skyddskoppympning, som förelades 1915 års riksdag i propositionen nr 78, hade icke upptagits någon s. k. samvetsklausul beträffande vaccinering av barn, men framställdes yrkande därom i ett flertal med anledning av propositionen väckta motioner. Särskilda utskottet nr 1, som till förberedande behandling förehade propositionen med tillhörande motioner, föreslog ej för sin del någon sådan klausul. I en av två utskottsledamöter avgiven reservation framlades emellertid förslag om införande av samvetsklausul, syftande till fritagelse från ympningsplikt, då endera av ett barns föräldrar eller ett barns målsman inom tiden för ympningspliktens fullgörande vid personlig inställelse hos pastor

i församlingen avgivit skriftlig försäkran på heder och samvete, att han ansåge skyddskoppympningen kunna medföra skada för barnets hälsa. Utskottets förslag, som antogs av första kammaren, blev avslaget av andra kammaren.

Vederbörande departementschefs yttrande den 11 juni 1915.

Vid föredragning den 11 juni 1915 av riksdagens skrivelse i ämnet, vari tillkännagavs, att propositionen icke blivit av riksdagen antagen, yttrade föredragande departementschefen följande.

»Ett avgörande skäl till andra kammarens avvisande hållning gent emot propositionen i ämnet var, på sätt av frågans handläggning i andra kammaren framgår, att kammaren ansåg, att i lagförslaget i ämnet borde intagas bestämmelser i syfte att möjliggöra befrielse från ympning av barn i det fall, att någon, som vore ansvarig för barnets befordran till ympning, på grund av övertygelse om ympningens skadlighet hyste betänkligheter mot dess verkställande. Förslag till en bestämmelse i dylikt syfte, en s. k. samvetsklausul, har ock framlagts i en till särskilda utskottets betänkande fogad reservation.

Enligt min mening göra sig allvarliga betänkligheter gällande mot införande i förevarande lagstiftning av en samvetsklausul av ovan angivna art. Frågan huruvida och i vilken omfattning skyddskoppympning skall äga rum är ju nämligen av rent vetenskaplig art och undandrager sig därför det stora flertalets bedömande. För att med större utsikt komma till ett praktiskt resultat beträffande denna viktiga lagstiftning anser jag mig emellertid böra upptaga frågan om införande av en dylik samvetsklausul. Som en ovillkorlig förutsättning för en sådan synes emellertid böra uppställas, att lagens allmänna syfte ej därigenom äventyras och att möjlighet till befrielse beredes endast den, som kan framlägga antagliga skäl för sina betänkligheter.

I nu ifrågavarande avseende har jag låtit inom departementet utarbeta ett förslag, vilket torde få biläggas protokollet i ärendet. Enligt detta förslag, avsett att inflyta som ett nytt 3 mom. i 5 § av den av särskilda utskottet föreslagna lagen, skall, därest någon, vilken är ansvarig för barns befordran till ympning enligt 2 §, hyser farhåga för att ympningen skall för barnet medföra ohälsa, som ej är blott tillfällig, barnet för visst fall kunna undantagas från ympning enligt sistnämnda §. Som villkor för dylikt undantagande skall gälla, att det med hänsyn till av sökanden förebragta omständigheter måste antagas, att sådan farhåga har sin grund i personlig erfarenhet om något fall av dylik ohälsa, som inträffat i samband med ympning av barn. Undantagande skall sålunda ej kunna ske, om vederbörande endast genom läsning av agitationsskrifter eller på grund av lösa hörsägner kommit till uppfattning om ympningens skadlighet, utan blott om han kan till stöd för en sådan uppfattning åberopa sin egen erfarenhet om ett inträffat fall, där en viss grad av sannolikhet talar för att skada i följd av ympning uppkommit.

Ansökning om undantagande från ympning skall enligt förslaget göras skriftligen hos medicinalstyrelsen senast under det kalenderår, då barnet fyller 3 år. Dessförinnan skall sökanden hava att personligen inställa sig, i Stockholm inför över-

ståthållarämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet hos kronofogden i orten samt förebringa utredning angående skälen för sina betänkligheter mot ympningen. I fall av behov lärer sökanden böra styrka dessa skäl genom intyg eller trovärdiga personers utsagor. Protokoll skall föras över vad vid sökandens inställelse förekommit, av vilket protokoll sökanden har att foga utdrag vid sin ansökning hos medicinalstyrelsen. Finner medicinalstyrelsen en rätteligen gjord ansökning icke kunna bifallas, skall styrelsen hava att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Genom en samvetsklausul, avfattad i huvudsaklig överensstämmelse med vad sålunda föreslagits, synes, utan att lagens allmänna syfte äventyras, hänsyn tagas endast till en på objektiv och sakliga skäl grundad övertygelse om ympningens skadlighet.»

Medicinalstyrelsens yttrande den 4 november 1915.

Det inom civildepartementet upprättade förslaget utremitterades till medicinalstyrelsen för yttrande; och anförde styrelsen i häröver den 4 november 1915 avgivet yttrande bl. a. följande:

»En av de fordringar, som av vaccinationens motståndare i första rummet framställas, är införandet av den s. k. samvetsklausulen. I princip finner medicinalstyrelsen visserligen denna fordran ohållbar, men då det å andra sidan måste antagas, att en del individer verkligen hyser oro för, att vaccinationen skall medföra allvarliga skador, och då man här rör sig på ett så ömtåligt område som det, vilket behärskas av föräldrars känslor för sina barn, torde det vara försvarligt, om man i ett fall som detta i viss mån låter sakskälen vika för känsloskälen.

Medicinalstyrelsen vill dock i detta sammanhang och med hänvisning till resultatet av de lättnader i tillvägagående, som infördes i och med den engelska samvetsklausulens ändring 1907, framhålla nödvändigheten av, att lagbestämmelserna i denna riktning avfattas så, att icke tillfälle inrymmes för individer att av godtycklighet, lättsinne eller till följd av tillfälligt uppagiterad stämning kunna undandraga sina barn det skydd, ympningen skänker icke blott dem utan samhället i sin helhet.

Med den formulering, som av herr statsrådet och chefen för civildepartementet förslagsvis givits åt den lagbestämmelse, som motsvaras av den i England och Skottland gällande s. k. samvetsklausulen, är emellertid sörjt för, att de, och endast de, föräldrar och målsmän erhålla dispens, som styrka, att deras farhågor för, att barnet skall tillföras ohälsa genom ympningen, grunda sig på upplevda eller självständigt iakttagna omständigheter.

Genom bestämmelsen att anmälan om dispens skall ske, innan barnet fyllt 3 år, och med det jämförelsevis besvärliga förfarande, som erfordras för dispens erhållande, kan man också hoppas, att framställningar om undantag icke komma att göras utan efter moget övervägande och i fall av mera djupt rotad övertygelse.»

Från medicinalstyrelsens beslut, som omfattades av generaldirektören Buhre, var föredragande medicinalrådet Bissmark, med vilken medi-

cinalrådet Sederholm instämde, av skiljaktig mening och anförde bl. a. följande:

»Förslaget skiljer sig från den engelska lagen huvudsakligen därutinnan, att barnets målsman skall motivera sina farhågor med *personlig* erfarenhet om något fall av ohälsa, som ej är blott tillfällig och som inträffat i samband med ympning av barn.

Även om skyddskoppympningen nöjaktigt ordnas, torde sådana fall av ohälsa i samband med ympning särskilt vid bristfällig omvårdnad i hemmen icke kunna alldeles undvikas. I vilken utsträckning sådant inträffat fall kan utnyttjas som grund för ansökan om undantag från ympning, beror enligt förslaget på huru många, som få tillfälle att skaffa sig personlig erfarenhet om detsamma.

Författarna av en samvetsklausul enligt engelskt mönster skola helt visst icke underlåta att framhålla det egendomliga uti, att personlig erfarenhet av fallet i fråga skall uppställas såsom villkor för undantag från ympning, då väl huvudsaken får anses vara, att ett fall inträffat, som uppfyller de nämnda fordringarna och därför enligt förslaget kan godkännas såsom grund för ansökan om undantag. Av mera underordnad vikt är väl, om den sökande haft tillfälle att förskaffa sig personlig kännedom om fallet eller om han fått sin kännedom därom t. ex. ur en medicinsk facktidskrift eller en offentlig handling.

För min del kan jag icke heller annat än erkänna det berättigade i en sådan uppfattning. Är ett fall av ohälsa i samband med ympning av den art, att det anses böra vara giltig grund för meddelande av undantag från ympning i ett fall, så är det nämligen svårt att förstå, varför det icke skulle anses böra hava samma verkan i ett annat fall.»

Antagande av den gällande lagen vid 1916 års riksdag.

Vid framläggande av proposition i ämnet för 1916 års riksdag yttrade föredragande departementschefen — efter att hava framhållit, att de i förslaget innefattade bestämmelserna avsåge, att med bibehållande av en obligatorisk skyddskoppympning för hela folket, förlagd till barnaåldern, dock öppna möjlighet för den, som i full, av egen erfarenhet bekräftad övertygelse om vaccinationens faror ej ville låta vaccinera sitt barn, att utverka befrielse härifrån — bl. a. följande:

»De av medicinalstyrelsen vid dess förord till den ifrågavarande klausulens upptagande framhållna skälen kan jag giva min fulla anslutning. Samma synpunkter hava varit bestämmande för mig vid framläggande den 11 juni 1915 av förslaget till tillägg till 5 § i särskilda utskottets förslag av 1915. Jag har således all anledning att vidhålla sistnämnda förslag. Med de garantier, som förslaget upptager mot ett undandragande från ympning allenast på lösliga stämningar, synes någon fara för att den allmänna ympningen i barnaåldern skall eftersättas på ett för folkhälsan menligt sätt icke kunna föreligga.

Det bör också antagas, att, i den mån upplysningen om vaccinationens skyddande förmåga och i allmänhet ofarliga förlopp blir alltmer utbredd, intresset

för ympningen skall tilltaga. Därmed bör också den opinion, som i vissa delar av landet nu förefinnes särskilt mot barnympningen och som så ofta arbetar med sanningslösa eller överdrivna uppgifter, förlora mark. De nya, mera tidsenliga bestämmelser om skyddskoppympningens verkställande, som genom den nya lagstiftningen skulle komma till stånd, äro också utan tvivel ägnade att medverka till att hos allmänheten väcka ökat förtroende för vaccinationen.»

I samband med propositionen väcktes ett flertal motioner, i vilka befrielse från ympningsplikt påyrkades för de fall, att vederbörande målsmän avgåvo skriftlig försäkran antingen till vederbörande hälsovårdsmyndighet eller till vederbörande magistrat, kronofogde eller länsman, att de hyste betänkligheter mot vaccinationen på grund av därmed förenad risk för den vaccinationspliktiges hälsa, eventuellt åtföljd av intyg från vederbörande tjänsteläkare, att målsmannen vid personlig inställelse med denne rådgjort om sina betänkligheter.

Emot den i propositionen föreslagna samvetsklausulen anfördes i motionerna bl. a. följande: Särskilt för den glest befolkade landsbygden med dess stora avstånd och brist på kommunikationer bleve klausulen så gott som meningslös. Avståndet till kronofogde kunde i Norrland utgöra ända upp till 10 à 15 mil och däröver. Från erhållande av undantagande från ympningsplikt voro utestängda de, som annorledes än genom egen personlig erfarenhet om något i samband med ympning av barn inträffat fall av ohälsa, såsom exempelvis genom ingående studier i vaccinationsfrågan, kommit till en allvarlig och grundad uppfattning om skyddskoppympningens menlighet för barnens hälsa.

Lagutskottet, till vars behandling propositionen hänvisades, intog i fråga om en samvetsklausul samma ståndpunkt som föregående års särskilda utskott och uteslöt därför den i propositionen ingående undantagsbestämmelsen därom. Med vitsordande att en verklig, fast rotad övertygelse om vaccinationens hälsofarlighet å vissa håll förelåge, framhölls av utskottet den utomordentliga svårigheten att utfinna en anordning, genom vilken å ena sidan kravet å obligatorisk vaccinering av barn verkligen upprätthölles, men å andra sidan rätt till befrielse medgåves i fall, där verkliga samvetsbetänkligheter förelåge och endast i sådana fall. Funne man upprätthållande av tvångsprincipen vara ur allmän hälsovårdssynpunkt nödvändigt, men det oaktat trodde sig böra låta en subjektiv uppfattning om vaccinationens skadlighet hos den för ympningspliktens fullgörande ansvarige grunda rätt till befrielse, dreves man antingen till en lösning, enligt vilken villkoren för befrielse i sakligt och formellt avseende ställdes så stränga, att medgivandet tedde sig såsom dels orätt-

vist dels skäligen värdelöst, eller ock till en lösning, som allvarligen satte själva syftet med lagstadgat ympningstvång i fara att förfelas.

Inom utskottet avgåvos reservationer till förmån för dem, som på grund av samvetsbetänkligheter eller djupt rotad övertygelse om ympningens eventuella skadlighet bestämt vägrade att fullgöra ympning.

Medan lagutskottets hemställan bifölls av första kammaren, beslöt åter andra kammaren för sin del följande tillägg till 2 § av utskottets förslag:

»Ympningsplikt enligt 1 mom. föreligger icke i de fall, att den, som är ansvarig för barns befordrande till ympning, inom tiden för ympningspliktens fullgörande vid personlig inställelse, i Stockholm hos överståthållarämbetet, i annan stad hos magistraten och på landet hos kronofogden eller länsmannen i orten, avgivit skriftlig försäkran på heder och samvete, att han anser skyddskoppympningen kunna medföra skada för barnets hälsa, därjämte bifogande intyg av tjänsteläkare inom distriktet, att han vid personlig inställelse med denne rådgjort om sina betänkligheter.»

På hemställan av lagutskottet blev den sålunda uppkomna skiljaktigheten i kamrarnas beslut sammanjämkad så, att i stället för nyssnämnda, av andra kammaren antagna tillägg till 2 § infördes i 5 § såsom ett tredje moment det i propositionen därstädes upptagna stadgandet, dock med de jämkningar i andra stycket av momentet, att där omförmälda ansökan finge göras sist under det kalenderår, då barnet fyllde 5 år, samt att personlig inställelse och utredning rörande till stöd för ansökan åberopade skäl finge på landet ske jämväl hos länsmannen i orten.

Utskottets yttrande.

Av den ovan lämnade redogörelsen för tillkomsten av det med motionerna avsedda lagrummet framgår, att detsamma utgör frukten av en sammanjämkning emellan två till sin innebörd helt motsatta förslag, syftande det ena till införande av obligatorisk ympningsplik för barn utan hänsyn till en eventuell uppfattning hos vederbörande målsmän om ympningens skadlighet för barnen och det andra till befrielse från ympningsplikt för barn i alla de fall, då vederbörande målsmän avgåve en försäkran, att de ansåge ympningen kunna medföra skada för barnens hälsa.

För tolkningen av det ifrågavarande lagrummet äro givetvis av grundläggande betydelse de ovan återgivna uttalanden om lagrummets syfte och innebörd, som vid dess tillkomst avgivits av vederbörande departementschef och medicinalstyrelsen. En sammanställning av samma uttalanden synes utskottet giva stöd för den av utskottet vid 1920 års riksdag i dess då avgivna yttrande över förut omnämnda motion uttalade uppfattningen, att en bristande överensstämmelse rådde emellan avsikten med

samvetsklausulens införande i lagen och dennas verkningar i tillämpningen. I enlighet med lagrummets avfattning måste givetvis fasthållas vid den för klausulens tillämplighet däri angivna förutsättningen, att genom av vederbörande målsman förebragta omständigheter gjorts antagligt, att av honom åberopad farhåga för att ympningen skall för respektive barn kunna medföra ohälsa av ej blott tillfällig natur har sin grund, icke i studier av litteratur å området eller flyktigt observerade fall av ohälsa i samband med ympning av barn eller än mindre i lösa obestyrkta hörsägner om fall av sådan ohälsa, utan i en å självständig iakttagelse fotad personlig erfarenhet om ett dylikt fall. Däremot synes det utskottet, som om lagrummets lydelse, sammanställd med ovan återgivna uttalanden rörande dess syfte och innebörd, icke betingar, att det på ett bindande sätt visats förefinnas ett orsakssammanhang i det eller de av sökanden åberopade fallen av stadigvarande ohälsa med verkställandet av ympning å de av ohälsan drabbade individerna, utan att det vid bedömandet av förefintligheten utav ett dylikt orsakssammanhang må tagas skälig hänsyn till graden av sannolikheten därför, sett även ur vederbörande målsmans synpunkt med hänsyn till att de första sjukdomstecknen uppträtt just vid tiden efter ympningens verkställande m. fl. liknande omständigheter. Det förhållandet, att medicinalstyrelsen hittills icke i ett enda fall ansett sig kunna bifalla eller tillstyrka av vederbörande målsmän gjorda framställningar om lagrummets tillämplighet, synes utskottet, som berett sig tillfälle genomgå ansökningshandlingarna i ett ej ringa antal dispensfall för de senare åren, giva anledning till uttalande av önskvärdheten av att vid den framtida tillämpligheten av samvetsklausulen ovan av utskottet angivna synpunkt må vinna skäligt beaktande, så att den vid lagens tillkomst angivna avsikten med klausulens införande i lagen att »öppna möjlighet för den, som i full, av egen erfarenhet bekräftad övertygelse om vaccinations faror ej vill låta vaccinera sina barn, att utverka befrielse härifrån», må kunna komma till större rätt än vad hittills synes varit fallet. Skulle så icke ske, synes det utskottet önskligt, att en omformulering av lagrummet i dylikt syfte måtte på Kungl. Maj:ts föranstaltande komma till stånd.

Såsom av de föreliggande motionerna framgår syfta desamma emellertid betydligt längre än till en vidgad tillämpning av den nu gällande samvetsklausulen, i det att motionärerna upptagit det vid lagens tillkomst motionsvis framförda förslaget, att undantagande från ympningsplikt skulle medgivas så fort vederbörande målsman avgåve en förklaring inför hälso-

vårdsmyndigheten, att han ägde en allvarlig och grundad uppfattning om skyddskoppympningens skadlighet för respektive barns hälsa.

Vid en prövning av det i motionerna sålunda innefattade förslaget är det givetvis av vikt att bilda sig ett omdöme, huruvida anledning kan vara förmoda, att lagens allmänna syfte genom förslagets genomförande skulle komma att äventyras. Enligt utskottets mening är det anledning förutsätta, att ett medgivande av undantag från ympningsplikt i fråga om barn i enlighet med förslagets innehåll skulle med hänsyn till den känslostämning, som å åtskilliga håll på detta område är rådande, kunna komma att begagnas i en utsträckning, som i ganska hög grad kunde neutralisera de med lagen åsyftade verkningarna att i görligaste mån bereda trygghet mot smittkoppsfara. Till stöd för denna uppfattning tala bl. a. i viss mån den betydande anslutning, som förenämnda petition vunnit, samt framför allt de uppgifter, som förebragts om verkningarna av en i England gällande, liknande samvetsklausul. Enligt vad den i medicinalstyrelsens yttrande till utskottet intagna promemorian utvisar har i England därvarande samvetsklausul föranlett ett år för år ökat undantagande av barn från skyddskoppympning med påföljd att av antalet sådana, som fötts år 1919 — det sista år för vilket statistik finnes tillgänglig — blott 40,6 % vaccinerats, medan för ej mindre än 40,1 % efter anmälan meddelats befrielse från vaccination. Dessa uppgifter synas giva vid handen, att det i England tillämpade systemet till sina verkningar torde närma sig förhållandena, sådana de skulle te sig i händelse enbart frivillig vaccination gällde.

Av andra i nämnda promemoria lämnade uppgifter synes vidare framgå, att de hos motståndarna till obligatorisk skyddskoppympning tidigare hysta starka farhågorna för att med skyddskoppympning skulle vara förenad fara för den ympades hälsotillstånd numera väsentligt minskats till följd av de i samband med 1916 års lag genomförda reformerna med övergång från användning av humaniserat ympämne till animal vaccin och med skärpta fordringar å vaccinatörernas kompetens med därav följande bättre trygghet för ympningens ofarliga handhavande. Sålunda har vid den omfattande revaccination, som år 1917 inom Gävleborgs län påbjöds av därvarande länsstyrelse och som omfattade över 70,000 personer eller inemot 30 procent av länets samtliga invånare, skyddsmedlet omfattats med största förtroende och beredvillighet från befolkningens sida samt inga anmärkningsvärda olägenheter i samband med vaccinationen försports, ehuru noggranna efterforskningar gjorts för

att söka utröna, om så vore fallet. Vidare uppgives i promemorian beträffande erfarenheterna från Stockholm för åren 1917—1922, att i det ojämförligt största antalet fall, då ympning försummats, sådan verkställts genast efter påstötning från hälsopolisen, och att föreläggande under hela sexårsperioden ej behöft av hälsovårdsnämnden meddelas i mer än 9 fall, av vilka beträffande 7 vederbörande utan vidare ställt sig föreläggandet till efterrättelse.

Av medicinalstyrelsens yttrande framgår, att ingen ändrad uppfattning å sakkunnigt håll inträtt i fråga om behovet av obligatorisk skyddskoppympning såsom enda kända verksamma skyddsmedel mot smittkoppsfara. En ytterligare bekräftelse å uppfattningen om vaccinationens stora betydelse i berörda hänseende har, såsom i förenämnda, i medicinalstyrelsens yttrande intagna promemoria klarläggande uppvisats, vunnits genom erfarenheterna under de senare årens världskrig.

I den till 1915 års riksdag avlåtna propositionen i ämnet lämnades en ingående redogörelse beträffande andra länders lagstiftning på förevarande område, vilken redogörelse utvisade, att obligatorisk skyddskoppympning i det alldeles övervägande antalet stater vid berörda tid upprätthölls och flerstädes under de senare åren till och med skärpts.

Av uppgifter, som utskottet låtit inhämta från flertalet av respektive stater, synes ingen ändring härutinnan sedan dess hava inträtt. Sålunda finnes — frånsett England, varom förut nämnts — obligatorisk skyddskoppympning genomförd i bl. a. Danmark, Finland, Tyskland, Frankrike, Italien och åtskilliga kantoner i Schweitz. I Norge finnes allmän ympningsplikt endast vid koppepidemi och då blott inom bestämt område. Indirekt vaccinationstvång föreligger emellertid i sistnämnda land genom föreskrift därstädes att oympade barn ej äga tillträde till skola etc., liksom fallet är i Holland, Belgien och Österrike, i vilka länder obligatorisk skyddskoppympning ej heller finnes föreskriven. Såvitt av inkomna uppgifter framgår, finnes ej f. n. i annat land än England någon samvetsklausul införd. Beträffande Tyskland har den uppgiften lämnats, att därstädes sedan länge förgäves påyrkats att få en dylik klausul införd.

Av det ovan sagda framgår, att utskottet finner sig ej kunna tillstyrka en utsträckt rätt till undantagande från ympningsplikten i enlighet med det i motionerna innefattade förslaget.

Om utskottet sålunda än icke kunnat biträda motionärernas fram-

ställning i huvudsaken, har utskottet dock övervägt, huruvida någon lättnad beträffande formen för sökande av undantag från ympningsplikten enligt det ifrågavarande lagrummets nuvarande lydelse möjligen kunde åvägabringas till undanröjande av de redan vid lagens tillkomst därutinnan påpekade olägenheterna. Såsom förut nämnts åligger det den, som vill ansöka om befrielse från ympning av barn, att, innan ansökning göres, personligen inställa sig i Stockholm inför överståthållarämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet inför landsfiskalen i orten samt förebringa utredning angående skälen för sina betänkligheter mot ympningen. Protokoll skall föras över vad vid sökandens inställelse förekommit; och har sökanden att vid sin ansökning foga utdrag av detta protokoll. Denna bestämmelse om inställelse verkar givetvis i praktiken synnerligen ojämnt. Under det att i städerna och på landsbygd med jämförelsevis sammanträngd befolkning det i allmänhet icke torde verka nämnvärt betungande för sökande att inställa sig inför vederbörande myndighet, är det i Norrland med dess stora avstånd självfallet ofta förenat med både tidspillan och kostnad för sökande att inställa sig inför landsfiskalen i orten. Utskottet anser det därför kunna ifrågasättas, huruvida icke ifrågavarande utredning lämpligen bör kunna få förebringas jämväl inför vederbörande tjänsteläkare. Besök för berörda ändamål hos tjänsteläkare torde i de flesta fall utan nämnvärd olägenhet för vederbörande kunna ske å de ympnings- och besiktningsmöten, som äga rum i orterna. Ett dylikt besök torde måhända understundom även kunna medföra, att den sökande av läkaren bibringas sådan uppfattning rörande ympningens ofarlighet ur hälsosynpunkt och fördelar i allmänhygieniskt hänseende, att han avstår från sin tillämnade ansökan om respektive barns undantagande från ympningsplikt. I vilken utsträckning tjänsteläkare lämpligen böra kunna anlitas för ifrågavarande ändamål samt huru särskild ersättning åt dem bör utgå för dylikt uppdrags utförande och för lämnande av intyg om vad i sådant ärende förekommit äro frågor, som torde behöva göras till föremål för utredning genom Kungl. Maj:ts försorg.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motioner, nr 115 i första kammaren och nr 145 i andra kammaren, icke måtte till annan riksdagens åtgärd föranleda, än att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa undersök-

ning, huruvida den utredning angående betänkligheter mot skyddskoppympning, som enligt 5 § 3 mom. i lagen om dylik ympning den 2 juni 1916 skall förebringas i Stockholm inför överståthållarämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet hos landsfiskalen i orten, må kunna få förebringas jämväl hos vederbörande tjänsteläkare, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill undersökningen kan föranleda.

Stockholm den 25 maj 1923.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow,* Alfred Petrén,* greve *Spens, Hult, Tjällgren, Franzén,* och *Wahl*.*

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hagman, Karlsson* i Gasabäck,* *Hage, Nilsson* i Vibberbo, *Holmström* i Stockholm, *Sundling** och *Ros.*

Reservation

av herr *Hage,* som ansett, att utskottet bort förorda bifall till motionerna.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Stockholm, Svenska Tryckeriaktiebolaget, 1923.

Bilaga.

Kungl. Medicinalstyrelsen.

Till riksdagens andra lagutskott.

Jämlikt departementsskrivelse från Kungl. Socialdepartementet den 2 innevarande februari har Kungl. Maj:t anbefallt Medicinalstyrelsen att avgiva och till Riksdagens andra lagutskott senast den 15 februari 1923 överlämna av utskottet begärt yttrande över en inom riksdagens första kammare väckt motion, nr 115, och en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 145, om skrivelse till Konungen angående viss ändring av lagen om skyddskoppympning.

Till åtlydnad härav får Medicinalstyrelsen med överlämnande av en i ärendet av föreståndaren för Kungl. Styrelsens vaccinkontor, legitimerade läkaren Magnus Herrlin utarbetad V. P. M. anföra följande.

Av den verkställda utredningen ävensom av vad i övrigt är känt i fråga om smittkopporna samt deras framträdande och utbredning inom befolkningen i ett land, som till väsentlig del är i avsaknad av ympskydd inom de yngre och yngsta årsklasserna, torde med önskvärd tydlighet framgå bland annat,

att smittkoppsfara ständigt hotar och att landet således har att ständigt räkna med import av smittämne,

att smittkopporna äro utomordentligt smittsamma för personer, som äro i saknad av ympskydd och som icke förut haft sjukdomen,

att de först inträffade sjukdomsfallen ofta bliva misstolkade eller äro så lindriga, att läkare ej rådfrågas och fallen följaktligen ej isoleras, vilket i förening med allmänt minskat ympskydd medför ökad smittspridning, ökad sjuklighet och dödlighet förutom ökade svårigheter för epidemiernas bekämpande,

att ett lossande på ympningstvånget för barn medför bland annat ökat antal dödsfall bland dessa vid smittkoppsepidemi — vilka dödsfall vid genomförd ympning av barn praktiskt taget kunnat förekommas.

Under sådana förhållanden måste Medicinalstyrelsen på det bestämdaste avstyrka en ändring av bestämmelserna i lagen om skyddskoppympning i den riktning motionärerna föreslagit.

I ärendets handläggning inom Medicinalstyrelsen har, förutom undertecknade, deltagit t. f. byråchefen Ch. Lundberg.

Stockholm den 15 februari 1923.

B. BUHRE.

Fred. Bissmark.

C. B. von Mentzer.

V. P. M.

till medicinalstyrelsen.

På anmodan får jag härmed vördsamt avgiva yttrande över två av herr Björkman m. fl. i första kammaren och av herr Knutsson m. fl. i andra kammaren väckta likalydande motioner (nr 115 resp. 145) angående viss ändring i lagen om skyddskoppympning, avseende medgivande i vissa fall av undantagande från ympningsplikten.

Enligt § 5 mom. 3 i gällande lag om skyddskoppympning kan undantagande från ympningsplikten ske under vissa förutsättningar. I fråga om tillkomsten av ifrågavarande stadgande och stadgandets innebörd torde vara lämpligt att här till en början erinra om följande.

Enligt propositionen (nr 78) till *riksdagen 1915* med förslag till lag om skyddskoppympning skulle denna vara obligatorisk för barn, och befrielse från ympningens fullgörande kunde endast förekomma i de fall, då det med läkarintyg styrktes att den ympningspliktige icke utan men för hälsan kunde undergå ympning, och skulle sådan befrielse gälla för ett år i sänder. I anledning av nämnda lagförslag väcktes vid riksdagen ett flertal motioner, vari yrkades dels fullständigt frånträdande av principen om lagstadgad allmän vaccinationsplikt och lagstiftningens grundande på frivillighetens grundsats, dels mera eller mindre långtgående inskränkningar i vaccinationsplikten i riktning mot dylik fri självbestämningsrätt för den enskilde. Särskilt syftade flera motionärer till den allmänna vaccinationspliktens inskränkande genom införande av en bestämmelse att frihet från vaccinationstvång för barn jämväl skulle kunna vinnas genom allenast en förklaring av den, som vore ansvarig för barnets befordran till ympning, att han vore övertygad om vaccinationens skadlighet för barnets hälsa, en bestämmelse således i analogi med den engelska s. k. samvetsklausulen (conscientious objection clause).

Särskilda utskottet nr 1, som ansåg (utlåtande nr 2) att ett tillmötesgående av motionärernas yrkanden skulle äventyra den obligatoriska skyddskoppympningen, vilket för utskottet framstode såsom förenat med icke ringa fara, kunde icke tillstyrka de gjorda yrkandena. Reservation till förmån för införandet av en samvetsklausul avgavs av två ledamöter i utskottet. Sedan särskilda utskottet, som icke kunde föreslå riksdagen att i oförändrat skick antaga propositionen, verkställt en överarbetning av lagförslaget, varigenom detta erhöll vissa jämkningar även i frågan om barns undantagande från ympning på grund av fara för men av ympningen, blev detta utskottets förslag antaget av första kammaren, medan andra kammaren med 104 röster mot 101 avslog första paragrafen i förslaget, varefter som konsekvens härav lagen i sin helhet föll. Kammarmajoritetens avslagsståndpunkt bestämdes därav, att särskilda utskottet i sitt förslag icke, på sätt vissa motionärer förordat och reservanter inom utskottet tillstyrkt, i fråga om barnvaccinering upptagit en s. k. samvetsklausul.

Då behovet av ny lagstiftning angående skyddskoppympningen emellertid syntes trängande, föreslog Kungl. Maj:t (proposition nr 32) *riksdagen 1916* antagandet av ett nytt förslag till lag om skyddskoppympning. I detta hade, då det som nämnt visat sig att ett avgörande skäl till andra kammarens avvisande

hållning var att i lagförslaget borde intagas bestämmelser i syfte att möjliggöra befrielse från ympning i de fall, att någon, som vore ansvarig för barns befordran till ympning, hyste betänkligheter mot dess verkställande, medtagits ett nytt stadgande (§ 5 mom. 3 i förslaget), varigenom man sökt tillmötesgå önskemålet om lättnad i vaccinationstvånget för barn i den mån så kunde ske utan att effektiviteten av ett lagstadgat vaccinationstvång i övrigt därigenom bragtes i fara.

Propositionen hänvisades till lagutskottet, som till behandling förehade jämväl vissa i anledning av propositionen väckta motioner. I dessa yrkades dels — såsom vid riksdagen 1915 — på fullständigt fråträdande av principen om lagstadgad allmän vaccinationsplikt och lagstiftningens grundande på frivillighetens grundsats, dels — i fråga om lagförslagets bestämmelse om lättnad i vaccinationstvånget för barn i vissa fall och under vissa förutsättningar bland annat, där den, som vore ansvarig för barnets befordran till ympning, sade sig hysa farhåga för att ympningen skulle för barnet medföra ohälsa — denna bestämmelses ersättande med föreskrift att befrielse från vaccinationsplikten lämnades den, som på heder och samvete försäkrade sig hysa betänkligheter mot vaccinationen på grund av därmed förenad risk för den vaccinationspliktiges hälsa. Motionärerna rikta sig särskilt däremot, att lagförslagets s. k. samvetsklausul innebure, att endast den, som kunde peka på upplevda eller självständigt iakttagna omständigheter, hade hopp om att erhålla dispens från vaccinationen och att således den, som eljest kommit till en allvarlig och grundad uppfattning om skyddskoppympningens menlighet för barnets hälsa eller som på grund av djupa och samvetsgranna studier i vaccinationsfrågan, blivit bestämd motståndare till vaccinationstvånget, d. v. s. de enligt motionärernas mening verkligt samvetsömma, voro utestängda från erhållande av nu avsedd dispens.

Lagutskottet intog i frågan om en samvetsklausul samma ståndpunkt som 1915 års särskilda utskott och uteslöt därför i sitt förslag till lag om skyddskoppympning den av regeringen framlagda undantagsbestämmelsen. Reservationer avgåvos jämväl inom lagutskottet till förmån för de samvetsömma eller för dem, som på grund av djupt rotad övertygelse om ympningens eventuella skadlighet bestämt vägrade att fullgöra sin ympningsplikt.

Vid behandling i kamrarna av lagutskottets hemställan biföll första kammaren denna, varemot andra kammaren med bifall till samma hemställan i övriga delar för sin del beslöt ett tillägg till § 2 av utskottets förslag till lag om skyddskoppympning av i huvudsak det innehåll, att ympningsplikt för barn icke skulle föreligga i de fall, att den, som vore ansvarig för barnets befordran till ympning, inom viss tid och efter personlig inställelse hos vissa myndigheter avgivit skriftlig försäkran på heder och samvete, att han ansåge skyddskoppympningen kunna medföra skada för barnets hälsa, därjämte bifogande intyg av tjänsteläkaren inom distriktet, att han vid personlig inställelse med denne rådgjort om sina betänkligheter.

Den sålunda uppkomna skiljaktigheten i kamrarnas beslut ansåg sig lagutskottet böra sammanjämka på så sätt, att i stället för nyssnämnda av andra kammaren antagna tillägg i § 2 infördes i § 5 såsom 3 mom. det stadgande, som därstädes finnes i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet upptaget, dock med de jämk-

Kartong med ändring å sid. 4 rad. 27—28 uppifrån.

ningar i andra stycket, att där omförmälda ansökan må göras sist under det kalenderår, då barnet fyller fem år, samt att personlig inställelse och utredning rörande till stöd för ansökan åberopade skäl må på landet ske jämväl hos länsmannen i orten.

Detta lagutskottets sammanjämkningsförslag blev av båda kamrarna antaget.

Riksdagen hade härigenom, under avvisande av yrkandena på en utvidgad verklig samvetsklausul, i princip antagit Kungl. Maj:ts förslag i frågan om viss lättnad i vaccinationstvånget för barn. Riksdagen kan härigenom sägas i viss mån jämväl hava godtagit den i propositionen framlagda motiveringen för nämnda stadgande. I denna motivering framhålles att »lagens allmänna syfte ej må äventyras och att möjlighet till befrielse beredes endast den, som kan framlägga antagliga skäl för sina betänkligheter». »Undantagande skall sålunda ej kunna ske, om vederbörande endast genom läsning av agitationsskrifter eller på grund av lösa hörsägner kommit till den uppfattning om ympningens skadlighet, utan blott om han kan till stöd för en sådan uppfattning åberopa sin egen erfarenhet om ett inträffat fall, där en viss grad av sannolikhet talar för att skada i följd av ympning uppkommit.» Genom Kungl. Maj:ts av riksdagen i princip antagna förslag till lydelse av ifrågavarande stadgande är sörjt för att de och endast de föräldrar och målsmän, som styrka, att deras farhågor för att barnet skall tillföras ohälsa genom ympningen verkligen grunda sig på upplevda eller självständigt iakttagna omständigheter, kunna erhålla befrielse från ympning enligt § 2 för dem, för vilkas ympning de eljest äro ansvariga.

En detaljgranskning av innebörden av § 5 3 mom. lagen om skyddskoppympning leder, om hänsyn tages till vad ovan sagts angående detta lagrums tillkomst, till följande synpunkter i fråga om dess tillämpning.

Till en början bör då framhållas, att stadgandet *icke* är en samvetsklausul, som medgiver undantagande från ympning på grund av samvetsbetänkligheter, utan det avser endast att i vissa fall skaffa en lättnad i vaccinationstvånget i fråga om barn, då föräldrarna eller målsmannen hyser *farhåga* för ympningens följder.

Ansökning, varom nu är fråga, skall ske på så sätt, att den göres skriftligen hos medicinalstyrelsen senast under det kalenderår, då barnet fyller 5 år. Till ansökningen skall vara fogat utdrag av protokoll, hållet över vad som förekommit vid sökandens inställelse i Stockholm inför överståthållareämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet hos kronofogden eller länsmannen i orten; vid inställelsen skall sökanden förebringa utredning angående skälen för sina betänkligheter mot ympningen. Har ansökningen skett på sätt nu angivits, upptages den av medicinalstyrelsen till prövning; har den däremot icke »rätteligen skett», upptages ansökningen icke till prövning, varom sökanden underrättas.

I ansökningen behöver sökanden endast uppgiva sig hysa farhåga för att ympningen skall för barnet medföra stadigvarande ohälsa, men han skall därvid kunna peka på omständigheter, som göra det antagligt att hans farhåga har sin grund — icke i studier av vaccinationslitteratur, enkannerligen av beskrivningar över s. k. vaccinskador eller flyktigt observerade fall av ohälsa i samband med ympning eller ännu mindre i lösa, obestyrkta hörsägner om fall av sådan ohälsa — utan i ett självständigt iakttaget och verkligen upplevt fall av stadigvarande ohälsa, som inträffat i samband med ympning av barn. Härvid bör det visas,

att skadan eller ohälsan inträtt såsom en direkt eller indirekt följd av själva ympningen eller visas att åtminstone en viss grad av sannolikhet talar för att så varit förhållandet. Fall av stadigvarande ohälsa, som blott har det gemensamt med ympningen, att uppträdandet av de första sjukdomstecknen till tiden sammanfaller med ympningens verkställande, kunna givetvis icke åberopas som skäl för undantagande från ympning enligt nu ifrågavarande lagrum. För att kunna bedöma, huruvida ett anfört fall av skada eller ohälsa verkligen står i orsakssammanhang med ympningen eller med någon grad av sannolikhet kan antagas göra det, fordras kännedom om den anförda skadans eller ohälsans art och natur.

Det torde tillkomma sökanden att i sin ansökan lämna styrkta uppgifter, tillräckliga att på dem grunda ett omdöme i detta avseende. Medicinalstyrelsen har emellertid, då ansökningshandlingarna i sagda hänseende varit bristfälliga, sökt införskaffa ytterligare utredning, t. ex. genom remiss till vederbörande läkare, dock med iakttagande av att särskilda kostnader för statsverket icke därav följt. Förordnande att i och för utrednings verkställande företaga tjänsteresor har styrelsen således icke ansett sig böra utfärda. Då de i ansökningshandlingarna såsom grund för den sökta befrielsen angivna sjukdomsfallen varit av den art, att det utan vidare varit klart, att samband i den mening här avses mellan dem och ympningen icke förelegat, har närmare utredning emellertid ansetts obehövlig.

Om icke lagens allmänna syfte skall äventyras, bör vid prövningen av ansökningar av nu förevarande art omsorgsfullt undersökas, huruvida sökanden förebragt sådana omständigheter eller det vid föranstaltad ytterligare utredning framkommit sådana skäl, att det är antagligt *både* att han har personlig erfarenhet om det åberopade fallet av ohälsa *och* att detta inträffat i samband med ympning av barn och varit av icke blott tillfällig art. Sedan nämligen undantagande från ympning i enlighet med bestämmelserna i nu ifrågavarande lagrum en gång meddelats på grund av ett visst angivet sjukdomsfall, som prövats vara sådant, som i detta lagrum avses, kan givetvis detta samma sjukdomsfall åberopas även av andra sökande, vilkas ansökningar i så fall torde böra beviljas i den mån fallet ligger inom deras personliga erfarenhet. Beträffande begreppet personlig erfarenhet torde det varit lagstiftarens mening att giva detta snäva gränser.

Undantagande från ympning enligt § 5 mom. 3 lagen om skyddskoppympning torde ytterst sällan kunna komma i fråga. Emellertid kunna sådana fall lätt tänkas. Om t. ex. i samband med ympningen vaccinämne antingen genom barnets eget förvållande eller genom andras åtgörande överförts till ögonen från den ympade armen och härav framkallats en inflammation av hornhinnan, som lett till stadigvarande avsevärd nedsättning av synskärpan eller rent av blindhet, eller om en allvarligare blodförgiftning, som lett till kvarstående men, uppkommit antingen direkt vid ympningens utförande genom försummad renlighet, vare sig i fråga om ympinstrument eller operationsfält eller sedermera genom ympkoppornas avrivande med smutsiga fingrar eller mot orena kläder, så synas dessa anförda exemplen vara sådana fall av ohälsa, som nu avses. Personer, som haft personlig erfarenhet om dylika fall, d. v. s. personer, som icke allenast haft kännedom om dem utan självständigt iakttagit dem, så att säga upplevt

dem på sådant sätt, att därav hos dem ingjutits en rädsla för ympningens följder, alltså i främsta rummet barnets föräldrar, därest barnet vistats i hemmet vid tiden för ympningen och ohälsans uppkomst och utveckling, men även barnets sköterska eller annan person, under vars dagliga uppsikt barnet vid denna tidpunkt stått, torde vara berättigade att jämlikt § 5, 3 mom. lagen om skyddskoppympning få barn, för vilkas ympning de äro ansvariga, undantagna därifrån, därest ansökan härom sker i vederbörlig ordning. Däremot kunna sådana vaccinskador, som nyss exempelvis angivits, icke med verkan åberopas av personer, som endast tillfälligtvis, kanske mer eller mindre lång tid efter skadans uppkomst, iakttagit den ympade, och ännu mindre av personer, som endast hört dem omtalas.

Det bör i detta sammanhang vidare erinras därom, att i lagen om skyddskoppympning finnes ännu ett stadgande, enligt vilket undantagande från skyddskoppympning kan, ja, skall meddelas. I § 5 mom. 2 föreskrives nämligen att från skyddskoppympning skall den undantagas, som vederbörande ympare vid företagen undersökning finner till följd av sjukdom eller sjukdomsanlag eller allmän svaghet kunna komma att erhålla men av ympningen eller beträffande vilken i sådant hänseende företes intyg av tjänsteläkare. I de till Medicinalstyrelsen under åren 1921 och 1922 inkomna rapporterna över skyddskoppympning har undantagande jämlikt detta stadgande meddelats i resp. 441 och 543 fall. Det synes således genom denna lagbestämmelsens både utformning och tillämpning vara tillräckligt och på ett fullt tillfredsställande sätt sörjt för att den obligatoriska ympningen icke medför menliga biverkningar.

Slutligen bör det framhållas att detta sistnämnda stadgande om undantagande från ympning på grund av sjukdom, sjukdomsanlag eller allmän svaghet gäller ympningsplikt i allmänhet, således ympningsplikt enligt §§ 2, 3 och 4, under det att undantagande från ympning enligt stadgandet i § 5 mom. 3 (den s. k. samvetsklausulen) gäller allenast undantag från den ympningsplikt, som föreligger enligt § 2 i lagen, och icke från den ympningsplikt, som kan åligga vederbörande enligt §§ 3 och 4.

Över de under åren 1917—1922 gjorda ansökningarna om undantagande från ympning i enlighet med bestämmelserna i § 5 mom. 3 har jag upprättat följande tablå.

Såsom framgår av tablån har Medicinalstyrelsen icke i något fall ansett sådana skäl vara förebragta, att undantagande från ympning enligt § 5 mom. 3 kunnat av styrelsen meddelas. De i ansökningarna åberopade sjukdomsfallen hava icke varit av sådan art, att de kunnat anses hava inträffat i samband med ympning och såsom en följd av denna och givit anledning till stadigvarande ohälsa. I många fall hava sökandena icke haft personlig erfarenhet om de anförda sjukdomsfallen. Som regel gäller att de åberopade sjukdomsfallen varit obestyrkta, i vilka fall Medicinalstyrelsen genom remisser, förfrågningar och inhämtande av kompletterande upplysningar sökt inhämta närmare upplysningar om sjukdomsfallen och sökt utreda frågan om deras samband med föregående ympning.

Innan jag går närmare in på frågan om verkan från epidemiologisk synpunkt av ökade möjligheter, i riktningen mot »en verklig samvetsklausul», för

Tablå över ansökningar om befrielse från skyddskoppympning åren 1917—1922.

Ansökning gjord år	Ans. gjorda hos Medicinalstyrelsen					Ans. gjorda hos Kungl. Maj:t				
	Ingen åtgärd	Bifallna	Ej bifallna och underställda Kungl. Maj:t	Av Kungl. Maj:t		Remitterade till Medicinalstyrelsen	Ej remitterade till Medicinalstyrelsen †	Av Medicinalstyrelsen avstyrkta	Av Kungl. Maj:t	
				avslagna	bifallna				avslagna	bifallna
1917	12*)	—	17	14	3	1	9	1	10	—
1918	1**)	—	5	5	—	3	7	3	10	—
1919	2**)	—	4	3	1	4	3	4	7	—
1920	3**)	—	10	9	1	26	3	26	29	—
1921	1***)	—	6	5	1	15	5	15	20	—
1922	1**)	—	5	5	—	3	4	3	7	—
Summa	20	—	47	41	6	52	31	52	83	—

*) 11 överåriga, 1 återkallad.
**) överåriga.
***) ofullst. handlingar.
†) men till Medicinalstyrelsens kännedom.

undantagande från skyddskoppympning, torde det vara lämpligt att närmare granska riktigheten av en uppgift i motionen om s. k. vaccinationsvägran. I motionen omnämnes att en person för vägran att låta skyddskoppympa sina barn av polisdomstolen i Stockholm ådömts böter till belopp av 800 kronor, och det sägs i motionen vidare: »detta är blott ett fall av de många, som årligen förekomma». Vid en undersökning av hithörande förhållanden har följande utrönts. (Undersökningen omfattar åren 1917—1922). I Stockholms stads folkskolor intagas på hösten i första klassen 4—5 tusen barn. Föräldrar eller målsmän till de barn, som ej undergått skyddskoppympning, erhålla genom skolan anmaning att inom en månad låta verkställa sådan ympning. Därefter översändas från skolorna till hälsovårdsnämnden förteckningar över de i skolan intagna barn, som oaktat anmaningen icke undergått skyddskoppympning. Dessa förteckningar pläga omfatta 400—600 barn. Vid den undersökning i fråga om dessa, som nu omedelbart igångsättes från hälsovårdsnämndens sida genom hälsopolisen, visar det sig att omkring 2—3 % äro ympade men felaktigt upptagits såsom oympade. De återstående 97—98 % befordras till ympning genom hälsopolisens försorg, i 10—12 fall fordras därvid tämligen energisk övertalning och upplysning om ympningens innebörd. I det ojämförligt största antalet fall verkställes ympningen genast efter påstötning från hälsopolisen. Såsom skäl för att ympningen icke verkställts i vederbörlig ordning anföres att »man icke kommit sig för att göra det», »vi länge tänkt att göra det» eller »vi hava väntat på kallelse från hälsovårdsnämnden» (innan den nu gällande skyddskoppympningslagen trädde i kraft plägade nämligen de ovaccinerade barnen kallas till ympningen). En eller annan gång har därvid försports en viss rädsla för eller annan betänklighet mot skyddskopp-

ympningen. I rena undantagsfall har föreläggande om ympning måst meddelas av hälsovårdsnämnden. Under åren 1917—1922, således sammanlagt sex år, har detta förekommit i 9 fall; av dessa hava 7 utan vidare ställt sig föreläggandet till efterrättelse, 1 har avflyttat till Amerika och 1 (säger en) har av hälsovårdsnämnden måst anmälas till överståthållarämbetet för ytterligare åtgärd. Denne ende torde vara just den i motionen omnämnde bötfällde personen. Detta är sålunda ett i bokstavlig mening enastående fall, och motionens uppgift om att »detta är blott ett fall bland de många, som årligen förekomma» hänför sig således åtminstone icke till Stockholmsförhållanden.

Vad beträffar frågan om verkan från epidemiologisk synpunkt av ökade möjligheter för undantagande från skyddskoppympning torde det bliva nödvändigt att gå litet närmare in på en del spörsmål angående dels skyddskoppympningen dels smittkopporna. För att emellertid undvika upprepningar ber jag att få hänvisa till Medicinalstyrelsens betänkande år 1913 angående skyddskoppympningens ordnande ävensom riksdagstrycket i denna fråga för åren 1915 och 1916. I det följande skall jag endast uppehålla mig vid iakttagelser och vunnen erfarenhet om skyddskoppympning och smittkoppor under tiden efter 1913.

Smittkopporna, skyddskoppympningen och världskriget.

Det torde vara välbekant vilka härjningar smittkopporna anställde inom arméerna i tidigare krig. Jag erinrar om några siffror från det fransk-tyska kriget 1870—1871; kriget räckte i nio månader och smittkopporna skördade inom franska arméerna 23,000 personer, inom tyska arméerna, vilka före inmarschen i Frankrike skyddskoppympats, endast 459 personer. Det senaste världskriget har givit oss ett glänsande bevis för skyddskoppympningens värde i kampen mot smittkopporna. Redan tidigt vid krigsutbrottet skyddskoppympades de stridande ländernas millionarméer, och de hava också under de fyra år, som kriget varade, så gott som fullständigt skyddats för smittkopporna. Av alldeles särskilt intresse är det att iakttaga förhållandet inom de tyska arméerna på ostfronten, där trupperna kommo i den intimaste beröring med de väldiga smittkoppshärdarna i Polen, i östra Österrike och på Balkan. Av överväldigande beviskraft i fråga om skyddskoppympningens värde i kampen mot smittkopporna är denna sjukdoms utrotande i generalguvernementet Warschau under den tyska förvaltningsperioden. Några korta erinringar härom torde här vara på sin plats. Invånarantalet var omkring $7^1/_2$ million. Före den tyska ockupationen hade smittkopporna en enorm utbredning inom området och döds-fallen stego till tusentals om året med betydande stegringar tid efter annan. Sålunda dogo i smittkoppor i Warschau — en stad ungefär dubbelt så stor som Stockholm — år 1892 mer än 2,500 personer och i Lodz — en stad av samma storlek som Stockholm — 1911 mer än 1,300 personer. Om man räknar med 20 % dödlighet, får man fram väldiga siffror för *sjukligheten i smittkoppor*, d. v. s. nedsmittningen av befolkningen. Även om man är fackman på området och med särskilt intresse studerat smittkopporna, kan man icke göra sig en föreställning om vilket gissel sjukdomen är för befolkningen i ett land, där den fått utbredning. Oavsett de tu-

sentals dödsfallen, som vart och ett betecknar slutpunkten för verkligt kvalfulla lidanden, medföra smittkopporna i ett mycket stort antal fall efter långvariga lidanden kvarstående lyten bland annat blindhet och dövhet.

Vad inträffade nu när tyskarna besatte landet? Från slutet av år 1915 till och med år 1917 skyddskoppympades över 5 miljoner av områdets invånare (här är att märka att denna korta tid icke tillät någon förbättring av de synnerligen ohygieniska förhållanden (trångboddhet, osnygghet), under vilka största delen av befolkningen sedan gammalt levde). Och resultatet av denna allmänna tvångsympning? Redan i juni 1916 hade sjukligheten i smittkoppor gått ned så våldsamt att under denna månad anmäldes från hela området allenast 321 sjukdomsfall och i juni 1917 6 (sex) från hela området, därav 1 (ett) från Warschau; Lodz hade icke haft något sjukdomsfall i smittkoppor sedan augusti 1916 (rapporten lämnad i början av år 1918). Bland de tyska ockupationstrupperna inträffade från 1 januari 1916 till slutet av juni 1917 endast 13 sjukdomsfall i smittkoppor.

Våra s. k. vaccinationsmotståndare påstå som bekant att skyddskoppympning icke skyddar mot smittkoppor; vissa bland dem hava så fullständigt förlorat känningen med verkligheten att de påstå att skyddskoppympningen befordrar smittkopporna.

Ett annat exempel på skyddskoppympningens rent av underbara verkan mot smittkopporna lämna förhållandena i Frankrike, särskilt staden Paris. I samband med det kortvariga kriget 1870—1871 inträffade i Paris 15,000 dödsfall i smittkoppor; från augusti 1914 till den 1 januari 1919 således under $4^1/_2$ år inträffade i Paris 24 dödsfall, varvid smittan i de allra flesta fallen införts utifrån, men under denna tid verkställdes 1,374,000 skyddskoppympningar.

Det nu slutade världskriget är det första stora krig, som icke åtföljts av ett nämnvärt tilltagande av smittkopporna, vilket särskilt visar sig i Frankrike. Orsaken härtill är endast och allenast en minutiöst noggrant genomförd tvångsvaccinering av de i Europa kämpande arméerna jämte en omfattande skyddskoppympning inom den civila delen av de stridande ländernas befolkning.

Smittkopporna i Sverige under åren 1913—1922.

Här nedan lämnas en kort redogörelse för smittkoppornas uppträdande inom landet under 10-årsperioden 1913—1922.

År 1913 inträffade 41 fall av sjukdomen; samtliga fall kunna härledas från en arbetare M. från Ryssland, som intogs å sjukhuset S:t Göran och där vårdades några dagar utan att sjukdomens karaktär blev känd. Först 9 dagar efter sedan han lämnat landet blev sjukdomens natur känd genom de uppträdande sekundärfallen. Epidemien krävde 2 dödsfall. En närmare redogörelse av epidemien återfinnes i Medicinalstyrelsens Betänkande av år 1913 sid. 41—43.

År 1914 inträffade två stänkfall i och kring Stockholm. Av dessa gällde det i ena fallet en 28-årig kokerska på en ångbåt, som trafikerade Raumo i Finland; vid hitkomsten (i december) befanns hon nyss insjuknad i smittkoppor och avled dagen efter å epidemisjukhuset i Stockholm. Hon hade aldrig varit vaccinerad.

Det andra fallet var en från Ryssland kommande person, han insjuknade omedelbart i feber, isolerades och sedan smittkoppor konstaterats inlades han på epidemisjukhus; inga sekundärfall.

År 1915 intet fall.

År 1916 inträffade sammanlagt 15 fall av smittkoppor tillhörande en och samma epidemi, vars första fall var en järnvägsarbetare S., Boden, som kommit i livlig beröring med ryska järnvägsarbetare å linjen Haparanda—Riksgränsen. S. företedde ett mycket sparsamt utslag, och sjukdomens natur blev icke känd, förrän de i andra hand nedsmittade fallen kommo till läkarundersökning. Epidemien begränsades till Över-Luleå socken av Norrbottens län. Av de 15 insjuknade dogo 2, nämligen dels en 3-årig ovaccinerad dotter till S., som avled 3 dadar efter utslagets framträdande, dels en person L., som avled i s. k. svarta koppor på 3:dje dagen efter insjuknandet; L. hade biträtt vid desinfektion efter ett smittkoppsfall.

År 1917 inträffade sammanlagt 226 sjukdomsfall, därav 22 dödsfall. Av dessa var 1 ett stänkfall i Malmö, med största sannolikhet importerat från Tyskland; de övriga 225 fallen äro att hänföra till en och samma epidemi, varvid emellertid bör märkas, att smittvägarna i några enstaka fall icke med full säkerhet kunnat utrönas.

Smittan har även denna gång införts från vårt östra grannland. En värnpliktig, som tillhörde en vid gränsen i Haparanda förlagd truppkontingent och som bland annat tjänstgjort vid de österifrån kommande invalidtransporterna, insjuknade å tjänstgöringsorten i symtom, som antoges bero på rubeola. Behäftad med utslag åtföljde han en kontingent, som den 19—23 februari återvände till hemorten i Gävleborgs län. Under tiden 2—5 mars, då kontingenten var upplöst, inträffade icke mindre än 24 fall av smittkoppor bland till kontingenten hörande värnpliktiga; fallen voro spridda över 2 av länets städer och 9 av dess provinsialläkardistrikt. Då det vid efterundersökning visade sig, att den ovannämnde först insjuknade värnpliktige var behäftad med smittkoppor, är det uppenbart, att han är att beteckna som primärfallet. Inom länet inträffade under de närmast följande månaderna till mitten av juni ytterligare sjukdomsfall, så att hela antalet fall inom länet med inräknande av 1 fristående smittkoppsfall den 5 augusti, som smittats i Stockholm, uppgick till 121 med 11 dödsfall. De övriga inom landet förekommande smittkoppsfallen, vilka alla torde kunna sättas i direkt eller indirekt sammanhang med den inom Gävleborgs län rådande epidemien, fördela sig på följande sätt: Västerbottens län 49 sjukdomsfall med 8 dödsfall, Norrbottens län 2 sjukdomsfall, Kopparbergs län 5 sjukdomsfall med 1 dödsfall, Västmanlands län (i Västerås) 13 sjukdomsfall med 2 dödsfall, Stockholms län 8 sjukdomsfall, Stockholms stad 27 sjukdomsfall (se härom närmare i förste provinsialläkarens årsberättelser).

I anledning av epidemien har inom ett flertal län ympningsplikt jämlikt § 4 lagen om skyddskoppympning påbjudits av vederbörande länsstyrelser; ympningsplikten har, såsom känt är, blivit fullgjord.

I fråga om smittkoppornas uppträdande inom Gävleborgs län är nedanstående utdrag av förste provinsialläkarens årsberättelse av intresse.

»Vaccinationen har av läkarne bedrivits med berömvärd iver och god hjälp

lämnades härvid av de 4 extra läkare, som av Medicinalstyrelsen ställdes till mitt förfogande för att biträda vid farsotens bekämpande. Allmänheten omfattade även, såvida jag har mig bekant, allestädes, där koppsjukdom var gängse eller hotade, detta skyddsmedel med största förtroende och beredvillighet; vaccinationsmotståndare hava åtminstone å de smittade platserna varit försvunna eller föga låtit höra av sig.

Antalet revaccinationer inom länet i dess helhet utgjorde under år 1917 ej mindre än 73.056, antalet första gången vaccinerade 7.153, således en sammanlagd summa av 80.209 personer, utgörande omkring 30 % av länets samtliga bebyggare.

Vaccinen har varit av utmärkt beskaffenhet. Förråden hava också, lyckligt nog, räckt till för den enorma efterfrågan. Några anmärkningsvärda olägenheter i samband med vaccinationerna hava ej försports, ehuru noggranna efterforskningar av särskild anledning gjorts för att söka utröna detta.

Genom en broschyr, som flitigt utdelats inom länet, med ursprung från Göteborg sökte nämligen 'Vaccinationsgranskaren, organ för Svenska förbundet mot vaccinationstvånget', uppskrämma allmänheten med uppdiktade berättelser om svåra följdsjukdomar, till och med dödsfall efter ympning. Det uppgavs bland annat i broschyren, att följande skulle ha hänt i Gävle under där pågående ympningar:

'En fabriksflicka vaccinerades och fick därefter blodförgiftning i armen, så att den måste amputeras. Vid ett telefonsamtal, som vi hade med vår medlem i dag (den 3 april), erforo vi, att flickan nu avlidit. En annan flicka hade fått alldeles upprutten tandkäk på grund av vaccineringen, enligt två läkares utlåtande. En gosse, som före vaccineringen kunde gå och ansågs för fullt frisk, förlorade förmågan att gå och är nu sängliggande sjuk. Frågan är, om han någonsin kommer upp mer. Fyra till fem personer ligga på Gävle lasarett, sjuka efter vaccineringen.'

Sedan undertecknad hos läkarne i de smittade trakterna och särskilt hos överläkaren å Gävle lasarett, D:r E. Lindström, där de av ympningen förorsakade sjukdomsfallen uppgivits ha blivit behandlade, utrönt, att 'Vaccinationsgranskarens' påståenden voro fullkomligt osanna, intogs i tidningarna en av D:r Lindström och mig undertecknad dementi, som vederlade Svenska förbundets mot vaccinationstvånget bedrövliga inlägg i kampen mot smittkoppsfaran. Ortens tidningar ställde sig också redoboget i breschen mot den lögnspridande propagandan, som ej syntes hava vunnit något inflytande på ympningens omfattning eller befolkningens förtroende till densamma.

Ingen av dem, som ympats med gott resultat under pågående epidemi och ej redan förut varit smittade, hava insjuknat i farsoten. Läkarne och betjäningen å koppsjukhusen, vilka samtliga varit ympade, hava helt och hållet gått fria från sjukdomen.»

Av de 11 dödsfallen voro 6 barn 1 år eller därunder; de voro samtliga ovaccinerade. De övriga 5 voro äldre personer. De hade alla utom en ympats i barndomen. Ingen var revaccinerad.

Smittkoppsepidemien inom länet har lämnat stöd för följande iakttagelser, som även vid andra epidemier inom och utom landet blivit gjorda.

1. Smittkoppor är en ytterst smittsam sjukdom på grund av smittämnets flyktighet och människornas mottaglighet för detsamma.

2. En smittkoppsepidemi måste därför föranleda synnerligen noggranna och omsorgsfulla skyddsåtgärder, till vilka höra de sjukes omsorgsfulla isolering, en noggrann desinfektion av smittade bostäder och effekter och noggrann observation med eller utan interneringstvång av sådana personer, som varit i beröring med de sjuka.

3. Bästa skyddsmedlet mot spridning av smittkoppor är, förutom ovannämnda isolering och observation, vaccination i möjligaste utsträckning å den ort, där sjukdomen är gängse, i första rummet av dem, som kunna komma i beröring med de sjuka, med deras bostäder eller effekter.

År 1918 inträffade 1 fall, en besättningsman å ett från Raumo i Finland kommande fartyg insjuknade efter några dagars vistelse i Stockholm.

År 1919 inträffade 7 fall, därav 6 i Stockholm och 1 i Melleruds distrikt; närmare upplysningar om detta sistnämnda saknas.

Fallen i Stockholm härledde sig från en person, vilken efter att hava livligt umgåtts med ryska immigranter sjuknade och efter 2 dagar avled i symtom, på vilka diagnos ej kunde ställas. Han obducerades, varvid dödsorsaken ansågs vara septikämi. 11 dagar senare sjuknade obducenten i symtom, som efter en vecka visade sig vara smittkoppor. Under de närmast följande dagarna inträffade ytterligare 4 sjukdomsfall i samma sjukdom, av vilka 3 haft beröring med den ovannämnde döde.

År 1920 inträffade 11 fall, dels 1 stänkfall i Älvsborgs län, dels 10 fall, bildande en mindre epidemi, nämligen 4 i Stockholms stad, 5 i Stockholms län och 1 i Härnösand. Sjukdomen infördes från Italien, där en kapellpredikant från Stockholm ådragit sig smittkoppor i lindrig form, tydligen utan att själv hava förstått, vilken sjukdom det var. Efter hans hemkomst insjuknade hans hustru den 13 september i smittkoppor och någon tid därefter inträffade 4 fall av sjukdomen i en och samma familj i Lidingö villastad, 3 fall i Stockholm och 1 fall i Härnösand. Smittan kunde i samtliga fall härledas från ovan nämnde kapellpredikant och dennes hustru.

Epidemien krävde 3 dödsfall.

År 1921 inträffade 2 fall av smittkoppor, 1 i Malmö och 1 i Göteborg. En besättningskarl, som ådragit sig sjukdomen i Spanien, insjuknade i Malmö, och någon tid därefter insjuknade hans moder i Göteborg, vilken han på genomresa tillfälligt besökt.

År 1922 inträffade intet fall av smittkoppor inom landet.

Av denna korta redogörelse framgår bland annat, att Sverige trots sitt avskilda läge och trots den obetydliga persontrafiken under dessa år särskilt med den stora smitthärden i öster, Ryssland, icke förskonats från sjukdomen. Vi se vidare att, där sjukdomen genast blivit till sin natur känd av de medicinska myndigheterna, den icke givit anledning till epidemi men att däremot i sådana fall, där sjukdomen icke blivit till sin natur känd, vare sig nu läkare rådfrågats eller icke, den givit anledning till epidemier, varav åtminstone en med mycken stor omfattning för våra förhållanden. Smittfaran finnes således alltjämt.

Den s. k. samvetsklausulen i England.

Samvetsklausulen i 1898 års lag innehöll den bestämmelsen, att ympning av barn skall ske före sex månaders ålder, så framt ej barnets föräldrar eller målsmän inom 4 månader efter barnets födelse inför domare på heder och samvete avgiva en förklaring, att de anse ympningen kunna medföra skada för barnets hälsa.

År 1907 modifierades bestämmelsen så att efter denna tid förklaringen kan ingivas skriftligen till fredsdomaren eller annan behörig myndighet.

Beträffande verkningarna av den s. k. samvetsklausulen i England får jag hänvisa till följande uttalanden, som återfinnas i ett meddelande »Small-pox and vaccination»*) utgivet av the Ministry of Health, den högsta ansvariga medicinska myndigheten i England.

Till en början erinras om, att smittkopporna, en av de mest smittsamma sjukdomarna, ständigt finnas i olika delar av världen och när som helst kunna införas i England. Vi äro ständigt utsatta för att möta smittkoppsfall och det är omöjligt att förutsäga när och var sjukdomen nästa gång skall utbryta. »När smittkoppor utbryta, hemsöka de sunda och osunda trakter utan åtskillnad, sjukdom och död drabba i lika mån rika och fattiga, endast en sak är avgörande — frånvaron eller närvaron av skydd genom skyddskoppympning». Logiskt måste man därför draga den slutsatsen att ett försummande av detta enda avgörande — ympskyddet — måste bringa oss i samma belägenhet i fråga om smittkopporna som våra förfäder under den för-Jennerska tiden, då det ansågs självklart, att varje människa skulle drabbas av smittkopporna någon gång under sitt liv och att tidpunkten för insjuknandet berodde på när tillfälle till nedsmittning förefanns. Hur ställer det sig för närvarande med detta självklara behov av ympskydd mot smittkopporna? Vi finna att Englands befolkning i avseende på ympskydd eller rättare frånvaro av ympskydd alltmer närmar sig förhållandena under den för-Jennerska tiden med en våldsam anhopning av så att säga brännbart material.

De nakna siffror, som angiva omfattningen av undantagande från skyddskoppympningen, visa till fullo att vaccinationslagen av år 1907 var nästan så gott som en olycka. Den trädde i kraft den 1 januari 1908 och den omedelbara verkan blev att antalet undantagande från ympningen mer än fördubblades. År 1908 föddes 940,640 barn; vaccinationsbefrielserna stego till 160,350 eller 17 % och antalet vaccinerade barn sjönk till 594,792 eller 63.2 %. Sedan dess har procenttalet vaccinerade i förhållande till födda minskats och procenttalet vaccinationsbefrielser i förhållande till födde ökats. År 1919 — det sista år, för vilket siffror finnas tillgängliga — var antalet födde 691,370; antalet vaccinerade barn var 281,029 eller 40.6 % och antalet vaccinationsbefrielser utgjorde 277,558 eller 40.1 %. Under den 10-årsperiod, som slutade med år 1919, har befolkningen ökats med $2^1/_2$ miljon barn, som lagligen äro undantagna från skyddskoppympning och oskyddade mot smittkoppor. Detta antal ökas för varje år och har redan nått sådana proportioner att det måste ses med oro och ängslan.

I detta sammanhang torde följande utdrag ur en rapport*) över smitt-

*) Ref. i the British Medical Journal N:o 3171, october 8, 1921, sid. 570.
*) Report of the Medical Officer of health, city of Glasgow, 1920.

koppsepidemien i Glasgow åren 1920—1921 böra återgivas såsom belysande för spörsmålet, smittkoppor, skyddskoppympning och s. k. samvetsklausul.

De två första fallen, som infördes till sjukhus, voro föräldrarna till en kvinna, som anlänt till England med fartyg från Bombay. Å detta fartyg hade inträffat smittkoppsfall; kvinnan insjuknade icke själv men förde med sig från fartyget orent linne, som tydligtvis gav anledning till smittspridningen. Föräldrarna fingo sjukdomen i lindrig form; fadern bevistade andra dagen efter sitt insjuknande en kapplöpning strax utanför Glasgow. Ungefär samtidigt inträffade en annan grupp av smittkoppsfall. Den först insjuknade var en maskinist, som dessutom var fruktförsäljare. Han vistades ute i arbete samma dag, som diagnosen blev ställd, och han infördes till sjukhuset. Slutligen uppstod en tredje härd, där smittan såsom i första gruppen ledde sitt ursprung från utlandet. Första fallet var här en skeppstimmerman, som anlänt till Hull med ett fartyg, å vilket smittkoppsfall inträffat. Han insjuknade i Glasgow dagen efter sin ankomst och dog dagen därpå utan att hava företett något utslag; han gav upphov till fyra sekundärfall.

Författaren framhåller hurusom den talrika förekomsten av smittkoppsfall, vilka ej bliva till sin rätta natur kända, lade hinder i vägen för myndigheternas energiska ansträngningar att kontrollera epidemiens utbredning. Antingen är det fråga om sjukdomsfall, som förlöpa så häftigt att döden inträder, innan sådana typiska symptom framträtt, som leda tanken på smittkoppor; i ett sådant fall sattes den felaktiga diagnosen urämi, i ett annat skarlakansfeber och i ett tredje fall miliartuberkulos. I en annan grupp av fall misstänktes smittkoppor föreligga, men diagnosen blev icke säker förrän strax före eller strax efter döden. Men huvudmassan av dessa fall utgöres av de ytterst lindriga sjukdomsfallen, som hava ett sparsamt utslag, som icke bliva sängliggande, som endast behöva hålla sig inomhus en eller annan dag; den verkliga arten av deras sjukdom blir känd först då de giva anledning till smittkoppsfall ofta av svåraste art i sin omgivning.

Omfattande vaccinering igångsattes och under år 1920 vaccinerades 225,000 personer, av vilka omkring 75 % voro barn under 15 år, vilka på grund av vaccinationslagen av år 1907 erhållit befrielse från skyddskoppympning.

Hela antalet insjuknade var 542, bland dessa inträffade 113 dödsfall, motsvarande en dödlighetsprocent av 20.8. Bland de insjuknade finnas såväl vaccinerade som ovaccinerade; hos 19 voro ympningsförhållandena tvivelaktiga. (Se bil. 1.)

a) De vaccinerade insjuknade voro 400 till antalet. Av dessa voro 90 under 20 år och 310 över 20 år; bland de 90 insjuknade under 20 år inträffade 2 dödsfall, båda i åldersgruppen 15—20 år, *av de insjuknade under 15 år dog ingen;* bland de 310 insjuknade över 20 år inträffade 58 dödsfall, därav 49 i åldern över 35 år.

b) De ovaccinerade insjuknade voro 123 till antalet. Av dessa voro 112 under 20 år och 11 över 20 år; bland de 112 insjuknade under 20 år inträffade 39 dödsfall och bland de 11 insjuknade över 20 år 6 dödsfall. Inom denna grupp — de ovaccinerade — var dödligheten sålunda stor i alla åldrar, *bland barnen under 15 år inträffade 37 dödsfall, motsvarande 34 %.* (Störst var dödlig-

ligheten bland de ovaccinerade barnen under ett år, av 15 insjuknade dogo icke mindre än 11, d. v. s. 73 %).

I Glasgow-epidemien ingå sålunda barnen till proportionsvis vida större antal i gruppen ovaccinerade än i gruppen vaccinerade.

Jämfört med epidemierna under de sista 50 åren är barnsjukligheten och barndödligheten större. Åren 1900—1901 utgjorde dödsfallen bland barn under 10 år 16 % av samtliga dödsfall; i denna epidemi 28 %. Detta är såsom var att vänta den direkta följden av den sjunkande ympningsfrekvensen bland barnen sedan år 1907.

Ympningsfrekvensen bland barnen i Sverige åren 1913—1921.

Häröver har jag upprättat följande sammanställning ur Medicinalstyrelsens årsberättelser.

År	Antal levande födde föregående år	Antal med framgång vaccinerade under året	Vaccinationsprocent	Antal smittkoppsfall under året
1913	132,150	117,382	88.0	41
1914	129,628	81,173	62.6	2
1915	129,305	124,797	96.4	—
1916	123,049	90,811	73.8	15
1917	121,214	115,593	95.4	226
1918	120,461	72,655	60.3	1
1919	117,739	66,970	56.9	7
1920	114,505	74,681	65.2	11
1921	138,505	87,105	62.9	—

Dessa siffror visa ett anmärkningsvärt förhållande. Genom den nya skyddskoppympningslagen av år 1916, som trädde i kraft med år 1917, framsköts vaccinationsåldern för barn från 2 år till 6 år. Man skulle då hava väntat sig att föräldrar och målsmän skulle hava använt sig av den ökade frist på 4 år, som gavs dem med ingången av år 1917, och vaccinationsprocenten gå ned högst väsentligt. Så är emellertid icke alls förhållandet såsom siffrorna utvisa och man kan härav draga den slutsatsen att befolkningen alltjämt låter vaccinera sina barn under de två första levnadsåren, vilket ju bestämt talar emot det påståendet att breda lager av vårt folk skulle önska att den obligatoriska barnaympningen avskaffades.

Om s. k. ympskador.

Härom kan jag fatta mig kort.

Vaccinationsmotståndarna framhålla såsom bekant vid sin agitation mot ympningstvång, att ympningen är farlig och i stort antal fall medför stadig-

varande ohälsa, till och med död. Om detta påstående vore riktigt, väntar man sig givetvis att de till Kungl. Maj:t eller Medicinalstyrelsen inlämnade ansökningarna om befrielse från skyddskoppympningens fullgörande skulle innehålla talrika exempel härpå. Så är emellertid ingalunda fallet. I ansökningarna hava såsom ympskador åberopats bland annat lunginflammation, buktuberkulos, »stark förorening av blodmassan», mässling, skarlakansfeber, barnförlamning och åtskilliga hudlidanden. Vad beträffar dessa senare får jag i detta sammanhang erinra om ett utlåtande, som efter remiss från Medicinalstyrelsen av en ansökan om undantagande från skyddskoppympning, vari åberopats fall av hudsjukdom, avgavs den 16 juni 1920 av docenten i hudsjukdomar, medicine doktor Ludvig Moberg. Häri säges bland annat:

»Under en 20-årig, icke obetydlig verksamhet såsom läkare på hudsjukdomarnas område har jag väl många gånger av allmänheten hört den hypotesen framkastas, att den ena eller den andra hudsjukdomen uppstått till följd av ympningen och har alltid haft min uppmärksamhet riktad mot dessa förhållanden men i intet fall har ens sannolikhet förelegat att en kronisk hudsjukdom haft sin orsak i vaccinationen.»

Såsom ovan nämnts har Medicinalstyrelsen reservationslöst icke kunnat godtaga något enda av de i ansökningarna åberopade stadigvarande sjukdomsfallen såsom uppkommet i samband med ympning och såsom en följd av denna.

Slutligen får jag dels i övrigt hänvisa till bilagda meddelande från Kungl. Medicinalstyrelsen nr 38 »Råd och upplysningar angående vissa smittsamma sjukdomar», sid. 20—49, dels framhålla, att den synnerligen knappt tillmätta tiden för yttrandets avgivande gjort att framställningen är tämligen ofullständig.

Stockholm den 14 februari 1923.

Magnus Herrlin.

Tablå över smittkoppor i Glasgow, 1920.

Åldersgrupp	Vaccinerade	Döde	Dödlighets %	Ovaccinerade	Döde	Dödlighets %	Event. vaccinerade	Döde	Dödlighets %	Summa fall	Summa dödsfall	Dödlighets %
0—1	—	—	—	15	11	73.3	—	—	—	15	11	73.3
1—5	1	—	—	32	11	34.3	—	—	—	33	11	33.3
5—10	8	—	—	40	10	25.0	—	—	—	48	10	20.8
10—15	20	—	—	21	5	23.8	1	—	—	42	5	11.9
15—20	61	2	3.3	4	2	50.0	3	1	33.3	68	5	5.9
20—25	42	5	11.9	4	2	50.0	1	—	—	47	7	14.9
25—35	70	4	5.7	3	1	32.3	2	—	—	75	5	6.6
35—45	85	18	21.2	1	—	—	2	1	50.0	88	19	21.7
45—55	75	23	36.6	1	1	100.0	5	3	60.0	81	27	33.3
55—65	27	5	18.5	2	2	100.0	2	1	50.0	31	8	25.8
65	11	3	27.2	—	—	—	3	2	66.6	14	5	35.7
	400	60	15.0	123	45	36.5	19	8	42.1	542	113	20.8

Anm. Att antalet *sjukdomsfall* är större inom gruppen vaccinerade än inom gruppen ovaccinerade (resp. 400 och 123) är naturligt, då huvudmassan av stadens befolkning måste förutsättas utgöras av vaccinerade personer och smittämnet således har vida flera angreppspunkter bland de vaccinerade — särskilt äldre vaccinerade, vars ympning ligger 15—20 år tillbaka i tiden — än bland de ovaccinerade, som ju utgöra en avsevärt mindre del av befolkningen.

Det anmärkningsvärda och betydelsefulla i tablån är dels att *dödligheten* inom gruppen vaccinerade är 15 % och inom gruppen ovaccinerade mer än dubbelt så stor, 36.5 %, dels den stora *dödligheten* bland de ovaccinerade barnen (bland ympade barn under 15 år — intet dödsfall; bland oympade barn under 15 år — 37 dödsfall).